

Цѣна

10 кр.

РУСКО-УКРАИНСКА БИБЛИОТЕКА

12

318-46 v

ГАЛИЦКИЙ ОБРАЗКИ

ИВАНА ФРАНКА

СЕРІЯ ПЕРША.

ЛВѢВЪ.

Накладомъ Евгенія Олесницкого
1885.

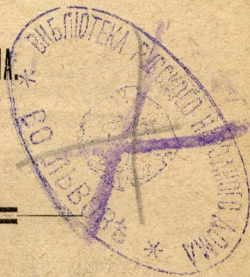
Кожный продаи
нокий выпускъ
коштує 10 кр.

№ 342957,

ГАЛИЦЬКІ ОБРАЗКИ

ИВАНА ФРАНКА

СЕРІЯ ПЕРША

ЛВІВЪ.

Накладомъ Евгенія Олесницького

1885.

2/

137 00

РОССИЙСКАЯ БИБЛИОТЕКА
АН УРСР
№ И- 34 295

1885

851-11

И

0

15

Малый Миронъ.

I.

Малый Миронъ — дивна дитина. Батько вѣщаеся нимъ и каже, що вѣнъ чудно-розумна дитина, — але батько, звѣсна рѣчь, сторонничій судя; тай ще батько — чоловѣкъ вже въ лѣтахъ, ледво дочекався дитины и, значиться, яка тамъ будь собѣ дитина, все она у него золота и розумна и гарна. Сусѣды тихо шептали собѣ, що Миронъ „якесь не таке, якъ люде“: йде тай розмахуе руками, гуторить щось самъ до себе, возьме прутикъ и швякае по воздуху, або стинае головки у бодакѣвъ та ластѣвочого зѣля. Середъ другихъ дѣтей вѣнъ несмѣлый и непроторный, а коли часомъ и вѣдозвеса о чѣмъ небудь, то говорить таке, що старшій якъ почувють, то тѣлько плечима стискають.

— Василю — говорить малый Миронъ до малого Василя — ты доки вмѣешь рахувати?

— Я? а доки маю вмѣти? Пять, сѣмъ, парканайцять.

— Парканайцять! ха, ха, ха! А то кѣлько парканайцять?

— Ну, кѣлькожь мае бути? Я не знаю!

— Та то нѣ-кѣлько. Отъ сядь лишень, будемо рахувати!

Василь сѣдає, а Миронъ починає рахувати, ковтаючи за кождимъ разомъ бучкомъ о землю: Одинъ, два, три, чотиры..

Василь слухає, слухає, а далѣ вставъ и побѣгъ. Миронъ и не замѣтивъ: сидить, ковтає и рахує далѣй и далѣй. Надѣйшовъ стежкою старый Рябина, кахикає, крѣкче и охає, — Миронъ не чує, все своє. Старый збупинився близь него, слухає слухає.. Миронъ дорахувавъ уже до чотирыста.

— А ты не вѣтцѣвска дитино, е! — сказавъ старый своимъ звычайнымъ троха носовымъ голосомъ; а ты що робишь?

Малый Миронъ ажъ звергся и обернувъ заляканъ оченята на старого Рябину.

— Та ты землицю святу бешь, е? Ты не знаєшь, що земляця наша мама? Дай сюда той бучокъ!

Миронъ давъ, не розумѣючи майже, чого хоче вѣдъ него старый. Рябина шпурнувъ бучокъ геть въ кропиву. Миронъ трохи не заплакавъ, не такъ за бучкомъ, якъ за тымъ, що старый перервавъ ему рахунокъ.

— Иди до дому, та „Отче нашъ“ говори, -е-е-е, анѣжъ маєшь такі збытки робити! — сказавъ старый зъ суворымъ видомъ и пошкандибавъ далѣй. Миронъ довго глядѣвъ за нимъ, все ще не можучи поняти, за що се старый прогнѣвався и чого вѣдъ него хоче.

II.

Малый Миронъ надъ все любить бѣгати самъ по зеленыхъ, цвѣтистыхъ лугахъ, помѣжъ широколисті доухи та прекрасный полевой ромень, любить впиватися солодкимъ запахомъ росистой конюшины та квѣтчатися прилипчатыми доуховыми гузиками, котрыхъ такъ и насилѣе на себе вѣдъ нѣтъ до головы. А ще рѣчка, черезъ котру зъ города треба йти на паствникъ, невеличка, супокѣйна пѣдгѣрска рѣчка, зъ глубокими стрѣмкими та обрывистыми берегами, зъ глинистымъ дномъ, зъ фурчачими бродами, котрыхъ дно покрыте дробными плыточками, оброслыми мягкимъ, зеленымъ водоростомъ, довгимъ, мовъ зеленій шовковій пасма, — тота рѣчка, то правдива роскошь, то сильна принада для Мирона. Тамъ вѣнъ цѣлыми годинами любить сидѣти, захавшиися въ высокій зеленый косѣтникъ або мѣжъ густе, лапасте листе надбережного пѣдбѣлю. Сидить и вдвлюєсь въ плюскотячу воду, въ мигаючу пѣдъ напоромъ филъ траву, въ ковбликѣвъ, що часъ вѣдъ часу вылазячи зъ своихъ пещеръ або выплываючи зъ глубшого плеса, нипають по днѣ, шнирячи за водянымъ хрѣбцтвомъ, то зновъ выстобурчують свою тупу, вусату мордочку ажъ надъ воду, хапнуть разъ воздуху тай утѣкають чимъ борше въ свою крыѣвку, немовбы закоштували незнати якои присмаки. А мѣжъ тымъ сонце жарить зъ безъоблачного,

темно-блакитного неба, грѣе Миронови плечѣ и все тѣло, але не пече его за широкимъ листомъ. Любо ему. Невеличкѣй его сѣрѣй оченята живо бѣгають, дитиняче чоло стягаєся, — думка починає рушатися.

— Отъ сонѣчко, — чому оно такє невеличке, я татуньо казали, що оно велике? То певно въ небѣ лишъ така невеличка дѣрка прорѣзана, що его лишъ тѣлько видно! — Але сей часъ же въ его головѣ заворушилася и друга думка.

— Та — а якъ же оно? Сходитъ, то тамъ дѣрка мала, — заходить то и тамъ дѣрка. Хибажъ дѣрка разомъ зъ сонцемъ по небѣ ходитъ?

Се не може ему помѣститися въ головѣ и вѣнъ обѣцуює собѣ, що скоро до дому, то разъ запытаєся татуня, яка то въ небѣ на сонце дѣрка прорѣзана?

— Мироне! Мироне! — чути зъ далека крикъ. То мати кличе. Миронъ почувъ и схопився збѣгъ изъ берѣжка надъ бродокъ, щобы перейти черезъ рѣчку, тай наразъ зъупинився. Богато разбѣвъ уже вѣнъ переходивъ черезъ рѣчку, тай нѣчого, а теперъ наразъ нова поява впала ему въ очи. Вѣнъ стоявъ якъ разъ проти сонця и дивлячися въ воду, побачивъ наразъ замѣсць плиткого дна, камѣнчикѣвъ, и мягкихъ, зеленыхъ пачосѣвъ водоросту — одну бездонно глубоку синяву. Вѣнъ не знавъ ще, що се небо зъ воды всмѣхає ся до него и зъу-

пинився. Якъ же ту йти въ такую глубѣнь? И вѣдки она взялася наразъ? Вѣнь ставъ и почавъ уважно розглядати глубѣнь. Все однако. Вѣнь присѣвъ. Однако, — тѣлько при берѣжку видно знакомѣ камѣнчики тай чути звычайный любый журкѣтъ воды на бродѣ. Вѣнь повернувся лицемъ въ другій бѣкъ, за сонцемъ глубѣнь щезла, брѣдъ плиткѣй, якъ бувъ. Се вѣдкрыте и втѣшило и здивувало его. Вѣнь почавъ повертатися на всѣ боки, пробуючи и втѣшаючись дивнымъ явищемъ. А про маминѣ кликѣ и зовѣмъ забувъ!

И довго такъ стоявъ малый Миронъ, то схиляючись то повертаючись надъ бродомъ, — але лѣзти въ воду все якось не смѣвъ. Усе здавалося ему, що ось-ось середъ плиткого, камѣнчастого броду земля розскочиться, и зѣне бездонна, блакитна глубѣнь надъ рѣчкою, мѣжъ высокими берегами, и полетить вѣнь въ ту глубѣнь далеко-далеко, щезне въ нѣй, мовъ трѣсочка кинена въ глубоку темну криницю. И хто знае, якъ довго бувъ бы вѣнь стоявъ надъ бродомъ, колибъ не бувъ надѣйшовъ сусѣдъ, що зъ вилами и граблями квапився до сѣна.

— А ты чого ту стоишь? Онъ тя мати кличе! Чому не йдешъ до дому?

— Та я хочу йти, але боюся.

— Чого?

— Та отъ, адѣть! И вѣнь показавъ бездонну синяву въ водѣ. Сусѣдъ не порозумѣвъ.

— Ну, та чого тутъ боятися? Адже плытко.

— Плытко? — спытавъ недовѣрливо Миронъ. А отъ яка глубнь!

— Глубнь? Ади, що не глубнь, — сказавъ сусѣдъ, и якъ бувъ въ ходакахъ, такъ и перейшовъ черезъ брѣдъ, мало й замочивши ихъ. Той переходъ сусѣда осмѣливъ и Мирона и вѣнь перейшовъ черезъ воду и побѣгъ горѣ городомъ до дому.

— Якій се дурный хлопецъ! Пять лѣтъ, а вѣнь ще броду боиться, — пробовкнувъ сусѣдъ и пошовъ до сѣна.

III.

А коли лѣтомъ усѣ старшій зъ хаты пѣдуть въ поле, Миронъ лишаеся самъ, але не въ хатѣ, — въ хатѣ вѣнь боиться. Боиться „дѣдѣвъ укутахъ“ т. е. тѣней, боиться череватого комина, чорного въ нутрѣ вѣдъ саджѣ, боиться грубои деревяной клюки вбитои въ вѣконце, що въ повалѣ для пропуска диму вѣдъ скипокъ, котрыми свѣтять зимою. Миронъ лишаеся на дворѣ. Тамъ вѣнь може собѣ гуляти, рвати зѣлечко и розщипувати на кусники, будувати хатки зъ трѣсокъ и патычкѣвъ, що на дрывѣтнѣ, або и такъ собѣ лежати на приспѣ та грѣтися на сонци, та слухати цвѣркоту воробѣвъ на яблѣнкахъ, та глядѣти на сине небо. Любо ему, и на дитиняче чоло зновъ немовъ хмарка набѣгае — се думка надходить.

— А чимъ то оно чоловѣкъ все видить? и небо и зѣле и тата зъ мамою? -- таке пытанє насуваєся ему нѣ зъ вѣдти, нѣ зъ вѣдєи

— Або чимъ чует? Онъ каня кевкає, куры кудкудачуть... Що то таке, що я тото чую? Ёму здаєся, що все то чоловѣкъ дѣє ротомъ, и видить и слухає. Рознимає ротъ: такъ и є, видно все, чути все...

— А може нѣ? Може очима?

Зажмурює очи. Овѣ, не видно нѣчого. Рознимає: видно и чути. Зажмурює зновъ — не видно, але чути.

— Еге, такъ ось оно якъ! Очима видно, а чимъ же чути? Зновъ рознимає и затулює ротъ — чути. Далѣй очи — все чути. Ажъ ось прійшла ему думка — заткати пальцями уха. Шумъ-шумъ-шумъ. А то що таке? Чути шумъ але не чути нѣ кудкудаканя курей, нѣ кевканя кацѣ. Вѣднимає пальцѣ, — чути кудкудаканє, а шуму нема. Другій разъ — то само.

— Що то таке? мѣркує самъ собѣ Миронъ.
— Еге знаю вже! Ухами чую кудкудаканє, а пальцями чую шумъ! Аякже, аякже

Пробує разъ и другій — такъ, зовсѣмъ такъ!

А коли поприходили женцѣ на полудне, вѣнъ пѣдскакуючи бѣжить до батька

— Татуню, татуню! Я щось знаю!

— Та що таке, моя дитинко?

— Я знаю, що чоловѣкъ очима видить.

По батьковомъ лицѣ перебѣгъ усмѣхъ.

— А ухами чує кудкудакане, а пальцями шумъ.

— Якъ, якъ?

— Та такъ, що якъ не затыкати уха пальцями, то чути, якъ курка кудкудакає, а якъ заткати, то чути тільки шумъ.

Батько зареготався, а мати остро позирнувши на Мирона, сказала намахуючи ему лыжкою:

— Иди, приблудо, иди! Такій парубокъ великій, що вже бы далѣй женився, а такій дурницѣ говорить! Чому ты нѣколи не погадаєшь на передъ, що маєшь казати, а все десь таке ляпнешь, мовъ на лопатѣ вивѣзь?... Таже чоловікъ все чує ухами, и шумъ и кудкудакане.

— А чомужь не чує разомъ? Тільки якъ не затыкати ухъ, то чує кудкудакане, а якъ заткати, то чує шумъ? — запытавъ малый. — Отъ потрѣбуйте самі! И вѣнъ справдѣ для переконы заткавъ свои уха пальцями.

Мати проворкотѣла ще щось, але вѣдповѣди на те пытане не найшла.

IV.

А вже найбѣльша була бѣда Миронови зъ тымъ мысленемъ! Не вмѣвъ мыслити, тай годѣ. Що тільки бувало скаже, все якесь не таке, якъ треба, все мати або хто небудь другій каже ему:

— Та чому ты, тумане вѣсѣмнайцятый, не помислишь впередъ, що маєшь казати, а такъ бовтаєшь якъ той бовтомъ бовтає!

И що вже бѣдний Миронъ не намучився, щобы вымыслити и вѣдтакъ сказати щось розумного, — нѣ, не можъ, тай годѣ. Бѣдний Миронъ прійшовъ до того переконання, що вѣнъ не вмѣє мыслити!

Ото разъ сидить вся родина при обѣдѣ кругъ великого стѣлця на середѣ хаты. Мати подає капусту. Капуста добра, зъ саломъ ще й крупами засыпана. Всѣ ѣдять єѣ мовчки. Маленький Миронъ вкусивъ разѣвъ зо два, а далѣй задивився на то, що такъ тихо стало въ хатѣ, нѣхто й слова не скаже. Нѣ вѣдси нѣ вѣдти здаєся ему, що именно теперъ ему выпадає щось сказати. Але що бы ту таке? Треба напередъ розмыслити, а то всѣ будуть смѣятися, ще й мама насварять. Що бы ту сказати? И маленький Миронъ зачинає мыслити. Лижка якъ нѣсє єѣ вѣдъ рота до миски, такъ таки застила въ воздухѣ вразъ изъ рукою. Очи недвижно вперлися въ пустый простѣръ, а далѣй мимовѣльно зъупинилися на образѣ Матери Божой, що висѣвъ на стѣнѣ, губы тѣлько рушаються, мовъ щось шепчуть.

Слуги побачили се, ззирнулися помѣжъ собою, трунули одно друге лѣктями, а дѣвка-служниця шепнула навѣтъ до старого Ивана:

— Ану, вѣнъ заразъ якусь дурницію выстрѣлить.

— Ба, не знати, почавъ звѣльна Миронъ, — чому тото свята Матѣнка дивиться, дивиться, а капуста не вѣть?...

Бѣдный Миронъ, хоть и якъ мучився, не мѣгъ нѣчого лѣпшого придумати, може для того, що єго на силу заставляли думати „такъ якъ люде.“

Смѣхъ, регѣтъ, звичайна нагана матери вразъ изъ „туманомъ вѣсѣмнайцятимъ“, — бѣдный Миронъ заплакавъ.

— Та щожъ, коли я не вмѣю мыслити такъ, якъ люде! — сказавъ вѣнъ обтираючи слѣзы.

V.

Що зъ нѣго буде? Якій цвѣтъ розѣвѣся зъ того пупѣнка? Се и проповѣсти не тяжко. Лучаються по нашихъ селахъ доволѣ часто такі дивовижні появи. Все у нихъ зъ маленьку не такъ якъ у людей: и хѣдъ и обличе и волосе и слова и учинки. — А коли прийдеся такѣй дитинѣ вѣкъ жити пѣдъ тѣсною сѣльскою стрѣхою, безъ ширшого досвѣду, безъ яснѣйшого знаня, коли вѣдъ малку нетямучѣ родичѣ почнуть натовкати вѣ неи все на такѣй способѣ, „якъ звичайно у людей“, то имъ и удасться придавити вроджений нахилокъ, всѣ неуживанѣ и приголомшенѣ способности дитины занѣмѣють и занидѣють вѣ завязку, и зъ малого

Мирона вийде кепський газда, або, що гърше, не доразу приголомшена живѣсть та прудкѣсть характеру попре его до злого, не можучи розвитися въ добро, — стане вѣнъ забѣякою, ворожбитомъ вѣруючимъ въ власнѣ привиды и туманячимъ людей изъ щирого серця...

Але коли така дитина натрафить на любячого, и, що головне, не дуже вбогого вѣтця, котрый схоче и зможе потягнутися зъ остатного, щобы своѣй дитинѣ отворити очи и свѣтъ, то тогды — щожъ тогды? Чи вы думаете, що доля дитины стане кращою такъ, якъ звичайно понимаютъ люде кращу долю? Кобы не такъ! Въ школѣ дитина хапатися буде науки на диво, впиватися буде нею, якъ недужій свѣжимъ воздухомъ и скѣнчить на тѣмъ, що переймесе правдами науки и забажае перевести ихъ въ жите, и стане горячимъ проповѣдникомъ тыхъ правдъ, понесе ихъ мѣжъ темныхъ и погибаючихъ, пѣдъ рѣднѣ сельски стрѣхи... Ну, и не завидна чекае его доля! Навѣститъ вѣнъ и стѣни тюремнѣ и всякѣ норы муки та насиля людей надъ людми, а скѣнчить тымъ, що або згине десь въ бѣдности, самотѣ та опущеню на якѣмось пѣддашу, або зъ тюремныхъ стѣнъ вынесе зароды смертельной недуги, котра перередъ часомъ зажене его въ могилу. Бѣдный, малый Миронъ!...

Грицева школьна наука.

*Бувъ Гриць премудрый родомъ зъ Коломыть,
Вчився бардъ добре на філософію.*

Народна пѣсня.

I.

Гуси зовсѣмъ нічого о тѣмъ не знали. Ще того самого поранку, коли батько мавъ гадку вѣдвести Гриця до школы, не знали гуси о тѣмъ намѣрѣ. Тымъ менше знавъ о нѣмъ самъ Гриць. Вѣнь, якъ звичайно, вставъ рано, поснѣдавъ, поплакавъ троха, почухався, взявъ пруть и пѣдскакуючи погнавъ гуси зъ зборы на пасовиско. Старый бѣлый гусакъ, якъ звичайно, наставивъ до него свою невеличку голову съ червоными очима и червонымъ широкимъ дзюбомъ, засычавъ рѣзко, а вѣдтакъ таракаючи о чѣмъ зъ гусками, пѣшовъ передомъ. Стара грива гуска, якъ звичайно, не хотѣла ити въ рядѣ, але попленталася поза мостомъ и ровомъ, за що Гриць швякнувъ еѣ прутомъ и назвавъ „лупяремъ“, — такъ вѣнь мавъ звычай называти все, що не пѣддавалося его высокѣй власти на пасовиску. Очевидна рѣчь затымъ, що анѣ бѣлый гусакъ, анѣ грива гуска, анѣ въ загалѣ нѣхто зъ цѣлои череды — якъ ихъ було дваццатеро и пятеро — такъ анѣ одно не знало

о близькѣй змѣнѣ правленія, о близькѣмъ перенесеніи ихъ владника на инше, далеко не такъ почестне становище.

Тожъ коли нагло и несподѣвано надѣйшла нова вѣсть, с. е. коли самъ батько, идучи зъ поля, закликавъ Гриця до дому и тамъ вѣддавъ его въ руки матери, щобы его вмыла, вычесала и вбрала, якъ Богъ приказавъ, и коли вѣдтакъ батько взявъ его зъ собою и не кажучи нѣ слова попровадивъ трепечучого долѣ выгономъ, и коли гуси побачили свого недавного поводатора зовсѣмъ въ змѣненѣмъ видѣ, въ новыхъ чобѣткахъ, въ новѣмъ повстанѣмъ капелюшку и червонымъ ременемъ пѣдперезаного, пѣдпався мѣжъ ними наглый и дуже голосный окрикъ зачудуваня. Бѣлый гусакъ пѣдбѣгъ близько до Гриця зъ вытягнуеною головою, немовъ хотѣвъ ему добре придивитися; грива гуска такожъ простягнула голову и довгій часъ не могла и слова вымовити зъ наглого зворушеня, ажъ вкѣнци швидко выцокотѣла — Де-де-де-де?

— Дурна гуска! — вѣдказавъ гордо Гриць и вѣдвернувся, немовъ хотѣвъ сказати: — Еге, чекай лишень, не въ такій я теперь паны вскочивъ, щобъ я ще ставъ вѣдповѣдати тобѣ на твое гусяче пытане! А впрочѣмъ може и для того не вѣдповѣвъ, що самъ не знавъ.

Пѣшли горѣ селомъ. Батько нѣчого и Гриць нѣчого. Ажъ прийшли передъ обширный, ста-

рый будынокъ пѣдъ соломою, а зъ коминомъ на верха. До того будынку ишло богато хлопцѣвъ, такихъ якъ Гриць, або и бѣльшихъ. По за будынкомъ по городѣ ходивъ панъ въ камизельцѣ.

— Грицю! — сказавъ батько.

— Га! — сказавъ Гриць.

— Видишь тоту хату?

— Виджу.

— Памятай собѣ, се школа.

— Ба, — сказавъ Гриць.

— Ту будешь ходити вчитися

— Ба, — сказавъ Гриць.

— Справуйся добре, не пустуй, пана профессора слухай. Я йду, щобы тебе записавъ.

— Ба, — сказавъ Гриць, майже нѣчого не тямлючи, що говоривъ батько.

— А ты йди зъ отсими хлопчиками. Возьмѣть его, хлопчики, зъ собою!

— Ходи! — сказали хлопчики и взяли Гриця зъ собою, мѣжь тымъ коли батько пѣшовъ въ городъ поговорити зъ профессоромъ.

II.

Увѣйшли до сѣней, въ котрыхъ було зовсѣмъ темно и страшно воняло торѣчною гнилою капустою.

— Видишь, тамъ? — сказавъ до Гриця оденъ хлопчикъ, показуючи въ темный кутъ.

— Виджу, — сказавъ тремтячи Гриць, хочъ зовсѣмъ нѣчого не видѣвъ.

— Тамъ яма, — сказавъ хлопчикъ.

— Яма! — потворивъ Гриць

— Якъ будешъ зле справуватися, то професоръ всадить тебе въ тоту яму и будешъ мусѣвъ сидѣти цѣлу нѣчъ.

— Я не хочу! — скрикнувъ Гриць.

Мѣжъ тымъ другій хлопчикъ шепнувъ щось до першого хлопчика, оба засмѣялися, а вѣдтакъ першій, налапавши школьнѣй дверѣ, сказавъ до Гриця :

-- Застукай до дверей! Борзо!

— На що? — спытавъ Гриць.

— Треба! Ту такъ годиться, якъ хто першій разъ приходить.

Въ школѣ бувъ гомѣнъ, мовъ въ улию, — але коли Гриць застукавъ кулаками до дверей, зробилося тихо. Хлопчики звѣльна отворили дверѣ и втрутили Гриця до середини. Въ тѣй хвили залупкали добрѣй березовѣ рѣзки по его плечехъ. Гриць дуже перепудився и зверещавъ.

— Цыть, дурню! — кричали на него смѣхованцѣ-хлопцѣ, що почувши стукъ, засѣли були за дверми и зробили Грицеви тоту несподѣванку.

— Ой-ой-ой-ой! — верещавъ Гриць. Хлопцѣ злякалися, щобъ не почувъ професоръ и почали Гриця зацѣтькувати.

— Цыть, дурню, то такъ годиться! Хто до дверей стукає, то того треба по плечахъ постукати Ты того не зивъ?

— Не-е-е зна-а-авъ! — вѣдхлипнувъ Гриць.

— Чому не знавъ?

— Бо я-а-а пе-е-ршій ра а-азъ у школѣ .

— Першій разъ! а! скрикнули хлопцѣ, мовъ здивовані тымъ, якъ можна першій разъ бути въ школѣ.

— О, то треба тебе погостити! — сказавъ оденъ, поскочивъ до таблицѣ, взявъ зъ скриньки добрый кусникъ крейды и подавъ Грицеви.

— На, дурню, їджь, а борзо!

Всѣ мовчали и въ ожиданцѣ глядѣли на Гриця, що обертавъ въ рукахъ крейду, а далѣ поволеньки вложивъ їѣ въ ротъ.

— Ёджь, дурный, а борзо! — напоминали хлопцѣ, а дусились зо смѣху.

Гриць почавъ хрупати и на силу зѣвъ крейду. Регѣтъ въ школѣ роздався такій, ажъ вѣкна задзвенѣли.

— Чого смѣтесея? — спытавъ здивованый Гриць.

— Нѣчого, нѣчого. Може хочешъ ще?

— Нѣ, не хочу. А що то таке?

— То ты того не знаешъ? Отто дурный! Та то ерусалимъ такій, то дуже добре.

— Ой, не дуже добре, — сказавъ Гриць.

— Бо ты ще не засмакувавъ. То годиться кождому їсти, що першій разъ приходитъ до школы.

Въ тѣй хвили увѣйшовъ професоръ. Всѣ

хлопцѣ, якѣ сполошені воробцѣ, попырסקали до лавокѣ, тѣлько Гриць остався, зѣ слезами въ очехѣ, и зѣ губами, забѣлеными крейдою. Професорѣ грѣзно зблизився до него.

— Якѣ называешся? — крикнувѣ.

— Гриць.

— Що за Гриць? Ага, ты новыи. Чому въ лавцѣ не сидишь? Чого плачешъ? Чимъ забѣлився? Га?

— Та я вѣвъ ерусалимѣ

— Що? якій ерусалимѣ? — допытувався професорѣ. Хлопцѣ зновѣ ажѣ душилися зо смѣху.

— Та давали хлопцѣ.

— Котрѣ хлопцѣ?

Гриць озырнувся по хатѣ, але не мѣгъ нѣкотрого пѣзнати.

— Ну, ну! Иди сѣдай, а вчися добре, а ерусалима бѣльше не вѣдзь, бо будешъ битый!

III.

Почалася наука. Професорѣ говоривѣ щось, показувавѣ якійсь дощечки, що на нихѣ були понамалѣвувані якійсь гачки та стовпки; хлопцѣ часѣ вѣдѣ часу кричали щось, якѣ професорѣ показавѣ яку нову дощечку, а Гриць нѣчого того не розумѣвъ. Вѣнѣ навѣть не зважавѣ на професора, а дуже смѣшными выдались єму хлопцѣ, сидячі довкола него. Одень довбавѣ палцемѣ въ носѣ, другій зѣ заду разѣ-

у-разъ старався уткнути невеличке стебелце Грицеви въ ухо, третій працювавъ довгій часъ дуже пильно мыкаючи зъ свого старого кафтан латки, нитки та остроки; вже ихъ передъ нимъ на сподній дощцѣ лавки лежала цѣла купа, а вѣнъ все ще мыкавъ и скубавъ зо всеи силы.

— На що то мыкаєшь? — спытавъ Гриць.

— Буду дома зъ бовщомъ ѣсти, — ѳтповѣвъ шепеляво хлопець и Гриць довгій часъ думавъ надъ тымъ, чи случайно не здуривъ его сей хлопець.

— Але бо ты, Грицю небоже, нѣчо не вважаєшь, — крикнувъ на него професоръ и покрутивъ его за ухо, такъ що Грицеви мимоволѣ ажъ слѣзы стали въ очехъ и вѣнъ такъ перепудився, що довгій часъ не тѣлько не мѣгъ уважати, але и зовсѣмъ о свѣтѣ не тямивъ. Коли нарештѣ отямився, хлопцѣ вже починали читати склады на подвижныхъ табличкахъ, котрѣ розкладавъ и складавъ професоръ. Они невтомимо по сто разъ спѣвучимъ голосомъ повторяли: „а-ба-ба га-ла-ма-га“. Грицеви, не знати чому, дуже се сподобалося, и вѣнъ почавъ своимъ пискливымъ голосомъ на выпередки кричати: „а баба галамага“. Професоръ вже готовъ бувъ узнати его дуже пильнымъ и способнымъ хлопакомъ и хотячи ще лѣпше переконатися о тѣмъ, переставивъ буквы. Несподѣваннымъ способомъ вѣнъ выставивъ передъ учениками

буквы „баба“, але Гриць, не дивлячися на нихъ, а тѣлько на професора, тонкимъ свѣвучимъ голосомъ крикнувъ: „галамага“. Всѣ зареготалися, не выключаючи и самого професора, тѣлько Гриць здивованый оглянувся и зновъ на голосъ сказавъ до своего сусѣда: чому не кричишь „галамага“? Ажь тогды бѣдолаха отямився, коли професоръ потягнувъ его за понятливѣсть рѣзкою по плечехъ.

— Ну, а чого тебе тамъ въ школѣ навчили? — спытавъ батько, коли Гриць въ полудне вернувъ до дому.

— Вчилисьмося „а баба галамага“, — вѣдповѣвъ Гриць.

— А ты вмѣвъ? — запытавъ отецъ, не входячи въ те, що се за така дивовижна наука.

— Та же вмѣвъ, — вѣдповѣвъ Гриць.

— Ну, такъ менѣ справуйся! — заохотивъ отецъ. — Якъ ту въ селѣ все вывчишь, то пѣйдешъ до мѣста до бѣольшой школы, а вѣдтакъ выйдешъ на попа. Жѣнко, а дай но ему що ѣсти.

— Ба, — вѣдповѣвъ Гриць.

IV.

Минувъ якъ-разъ рѣкъ пѣсля того важного дня. Блысучѣ надѣвъ батька на Грицеву будущину давно розвѣялисъ. Професоръ прямо ему сказавъ, що Гриць „туманъ вѣсѣмнайцѣтый“, що лучше зрѣбѣть, коли вѣдбере его до

дому и назадъ заставить гуси пасти. И справдѣ, по роцѣ школьной науки Гриць вертавъ до дому, якъ-разъ такій мудрый, якимъ бувъ передъ рокомъ. Вправдѣ „а баба галамага“ вѣнъ вивчивъ докладно на память и неразъ навѣтъ въ снѣ зъ устѣ его вылѣтало се дивовижне слово, що стацовило немовъ першій порѣгъ всякої мудрости, котрого ему не судилося переступити. Але далѣ поза те слово Гриць въ науцѣ не поступивъ. Буквы якось мѣшались передъ его очима и вѣнъ нѣколи не мѣгъ спѣзнати ихъ зъ лица, котра ш а котра т, котре „люде“ а котре „мыслѣте“. Про читане вже нѣщо й говорити. Чи причина тому була въ его непонятливости, чи въ кепскѣмъ навчаню професора, сего не знати; то тѣлько певно, що крѣмъ Гриця такихъ „туманѣвъ вѣсѣмнайцятыхъ“ мѣжъ тогорѣчними школярами було 18 на 30 и всѣ они пѣдчасъ того школьного року заедно робили собѣ блискучі надѣѣ, якъ то буде гарно, якъ они увѣльняться вѣдъ щоденныхъ рѣзокъ, позаушникѣвъ, штурканцѣвъ, „паць“ та „попѣдволосникѣвъ“, и якъ покажуться зновъ въ повнѣмъ блиску своєї поваги на пасовищи.

А вже хто якъ хто, а Гриць запевно найбільше и найчастѣйше о тѣмъ думавъ. Проклятый букварь, що его вѣнъ за часъ цѣлорѣчної натуги надъ науковими питаннями пошарпавъ и пофалатавъ трохи не на сѣчку, про-

кляте „а баба галамага“ и проклятї профессорскїй причинки та захохоты до науки такъ надѣли ему, що вѣнъ ажъ выхудъ та поблѣдъ, и ходивъ весь часъ мовъ сновида. Наконецъ змилювався Богъ и пѣславъ мѣсяць липень, и змилювався батько та сказавъ одного ранку:

— Грицю!

— Га? — сказавъ Гриць.

— Вѣдъ нынѣ вже не пѣдешъ до школы.

— Ба! — сказавъ Гриць.

— Здойми чоботы, капелюхъ и ремѣнь, треба сховати про недѣлю, а ты заперезишься лычкомъ, возьми лупку на голову, та жени гуся пасти.

— Ба! — сказавъ радѣстно Гриць

Ү.

Гуси, звичайно, дурнї гуси, и симъ разомъ не знали про радѣстну змѣну, яка ихъ ожидала. Черезъ цѣлый рѣкъ Грицевої школьної науки ихъ пасъ малый сусѣдскїй хлопчикъ Лучка, що звичайно тѣлько й робивъ на пасовиску, що копавъ ямки, лѣпивъ паски зъ болота та пересыпався порохомъ. Про гусей вѣнъ не дбавъ зовсѣмъ и они ходили самопасъ. Неразъ имъ лучалося зайти въ царину и тогды вѣдъ пошкодованого приходилося имъ вытерпѣти богато проклять, а навѣть побоѣвъ. А крѣмъ того нещасте кѣлька разѣвъ того року злоущимъ крыломъ перелетѣло понадъ чередою.

Пять молодых гусакѡвъ и десять гусокѡ го-
сподиня попродава въ мѣстѣ, важко прийшло
остающимъ розлучатися зъ ними. Стару попе-
лясту гуску забивъ хворостиною въ шкодѣ су-
сѣдѣ и въ варварскѡй безсердечности припавъ
бездушного трупа за лапу до тойжъ хворости-
ны, волѣкъ его такъ черезъ цѣле пасовиско,
а вѡдтакъ кинувъ господареву на обору. А
одного молодого гусака, красу и надѣю чере-
ды, забивъ ястрѣбѡ, коли разъ вѡдблукався
вѡдъ своеи рѡднѣ. Але про всѣ тѣ тяжкѣ и не
вѡджалуванѣ страты череда сего року була
бѡльша нѣжъ торѡкъ. Дякувати бѣлому гуса-
кови и гривѡй гусцѣ, тай ще двомъ чи тремъ
молодымъ еи донькамъ, череда сего року вы-
носила звышъ 40 штукъ.

Коли Гриць появився мѣжъ ними зъ пру-
томъ, знакомъ своеи намѣстницкои власти,
зразу всѣ очи звернулися на него и тѡлько о-
денъ нѣмѣющѣй сыкъ здивованя дався чути. Але
анѣ бѣлый гусакъ, анѣ грива гуска не забули
ще свого колишнѣго доброго пастиря и швидко
пригадали собѣ его. Зъ голосными выкриками
радости и трепотомъ крыль они кинулися до
него :

— Де-де-де-де? — цокотѣла грива гуска.

— Адже въ школѣ бувъ, вѡдказавъ гордо
Гриць.

— Овъ! овъ! овъ! — дивувався бѣлый
гусакъ.

— Не вѣришь, дурню! — крикнувъ на него Гриць и швякнувъ его прутомъ.

— А сьо-сьо-сьо? А сьо-сьо-сьо? шопотѣли громадячись коло него прочі гуси.

— То нѣбы що я навчився? — формулювавъ ихъ пытанье Гриць.

— Сьо-сьо-сьо сьо? — дзѣботѣли гуси.

— „А баба галамага!“ — вѣдповѣвъ Гриць.

Зновъ сыкъ зачудуваня, немовъ анѣ одна зъ тыхъ 40 гусячихъ головъ не могла розчовпати такъ глубокои мудрости. Гриць стоявъ гордый, недостижимый. Ажъ нарештѣ бѣлый гусакъ здобулся на слово:

— „А баба галамага! А баба галамага!“ — скрикнувъ вѣнтъ своимъ звѣнкимъ металичнымъ голосомъ, выпрямившись, пѣднѣвши высоко голову и трепочучи крылами. А вѣдтакъ обертаючись до Гриця додавъ, немовъ щобы его ще бѣльше привстыдати:

— А кши, а кши!

Гриць бувъ зломаный, завстыданий. Гусакъ въ однѣй хвили перенявъ и повторивъ ту мудрѣсть, що коштувала его рѣкъ науки!

— Чому они его до школы не давали! — подумавъ собѣ Гриць и пѣгнавъ гуси на толоку.

О л о в е ц ь .

Прошу нѣякимъ свѣтомъ не думати, що се я розповѣдаю выдумку, або що напись на заголовку сеи повѣстки — яка небудь метафора. Нѣ, дѣло справдѣ йде о оловець, и то не цѣлый, а кусникъ, отъ такъ, возьмѣмо, три цалѣ завдовжки. Впрочѣмъ якъ хто скаже, що пѣвчетверта цалѣ, то такожь не пѣду зъ нимъ до вѣйта судитися. Але то знаю добре, що чотырохъ цалѣвъ завдовжки не державъ. Се мѣгъ бы я, якъ кажутъ правники, „ствердити головною присягою“, або якъ кажутъ нашѣ Ясеничани, „побожити и заскаритися, на чѣмъ свѣтъ стоитъ“. Пѣвчетверта цалѣ, не бѣльше, задовгѣй бувъ герой сеи повѣстки. Хоть то лѣтъ тому чимало, якъ мы бачилися зъ нимъ послѣдний разъ (с. е. якъ я бачивъ ёго, бо вѣнъ своимъ затемперованымъ носикомъ хибажъ мѣгъ мене бачити? А при тѣмъ вѣнъ цѣлого пѣвтора дня лежавъ у моѣй шкѣльнѣй торбѣ, пѣдъ книжками, достоту у тѣмъ кромѣшнѣй!). Щобы не збрехати, то буде тому не менче шѣснайцѣти лѣтъ, — достаточный часъ, щобы забути й про якого щирого приятеля. А я не забуду про него, про пѣвчетверта цалѣ за-

довгий кусникъ оловця, въ оправѣ темно-червоного дерева, шестигранный и політурований на жовто, зъ срібною, выбитою написею „Mittel“ на тупомъ кінци; зъ другого кінця бувъ затемперований, не надто остро, а не надто й тупо, — саме тільки, кільки потрібно для сѣльського школяря.

Въ такомъ видѣ лежавъ вінъ одного зимового поранку на снігу на подвір'ю ясеницької школи саме коло стежки, котру протоптали зъ рана школярѣ. Се бувъ погодній, хороший поранокъ. Морозъ потискавъ, мовъ скажений; у воздуху лѣтали малесенькі платочки снігу, зовсімъ прозорчасті, видні тільки по блиску діамантовомъ, коли въ нихъ заломався сонячний промінь. Оловець не застрягъ у замерзлий, искристий снігъ, а лежавъ зовсімъ на верха. Їго жовта політура полискувалася до сонця, а срібні буквы „Mittel“ виднілися зъ далека. Певно котрийсь школяръ, бѣжучи до школи загубивъ его. Вінъ такъ и лежавъ, простягнувши свій чорний, заострений носикъ до стѣнъ школи, немовъ силувався вказати кождому прохожому, що тамъ его належне місце; немовъ просивъ своимъ срібнимъ поглядомъ щоби его выняти зъ тої хоть гарної але дуже холодної постелі и занести тамъ, до школи, вѣдки широко по селу розлягався гармидеръ хлопцівъ, ожидающихъ пана професора.

Скажуть же теперъ самі на совѣсть, що

бы вы зробили, якъ бы вамъ лучилося побачити такого Mittel'a и то въ подôбнôмъ не зовсѣмъ для его „чина“ вôдповѣднôмъ положеню? Думаю, що 90% зъ васъ, не пôдозрѣваючи въ нѣмъ героя не то повѣстки але навѣть газетярскои новинки або мизерного анонсу, пôдняли бъ его и сховали по просту до кишенѣ. Прочѣй 10 % зацѣвно навѣть не схилились бы по него.

Я, признатися щиро, належавъ до тихъ 90%, с. в. не пôдозрѣваючи нѣчого злого въ олôвци, схилився по него и не маючи, нѣгде при тѣлѣ кишенѣ, вложивъ его до шкôрянои торбы школярскои, въ котрôй були мои книжки. Але що при тôмъ було не зовсѣмъ звычайного, такъ се то, що я вельми утѣшився своею находкою. Я бувъ бѣдный сѣльскій хлопець и нѣколи ще на своимъ вѣцѣ не мавъ олôвця, все мусѣвъ писати тимъ проклятушимъ гусячимъ перомъ, котре такъ страшно капало, брызкало и порскало пôдъ натискомъ моєи руки. А теперь, наразъ — я найшовъ оловець! Тай ще якій гарный! Правда, я бачивъ его тôлько мелькомъ, ще якъ лежавъ на снѣгу, бо вôдтакъ, ухопивши его въ руку, я швидко шусьнувъ его до торбы, немовъ боячися, щобъ сонце, котре такъ ясно свѣтило, не викрало его зъ моєи руки. А ще друга цѣкава штука при цѣлôй тôй операціи була та, що менѣ й черезъ голову не перейшло, чтобы котрый школяръ мôгъ бувъ

его згубити, — чуєте, — анѣ черезъ голову менѣ не перейшло! Де, де, де! Котрый ту въ насъ школяръ губить олѡвцѣ! То мусѣвъ Богъ-зна якійсь незнакомый панѣ приѣздити до професора, — ну, певно то вѣнѣ якимось дивнымъ способомъ згубивъ той оловець. А може то бувъ жидъ гендляръ, котрому професоръ торѡкъ продавъ корову, може бути, що сей оловець лежавъ ту ще вѡдѣ торѡкъ а нѣхто его бѣдного не видѣвъ. А може вѣнѣ упавъ въ ночи зъ неба вразъ изъ снѣгомъ. Аджежъ бабуня казали, що неразъ жабы падають зъ неба; чомужъ бы й олѡвцѣ не мали падати? Такъ мѣркувавъ я йдучи черезъ подвѡре до школы. Щожъ, хибѣ шестилѣтньому хлопцевѣ не вѡльно такъ мѣркувати? А впрочѣмъ — нѣ! Менѣ дуже подобався той оловець. Я державъ руку въ торбѣ, а вѣнѣ бувъ у моѣй руцѣ, я обертавъ его гранками сюды й туды, старався угадати его грубѡсть, вѡдновити передъ своими очима его стать, однимъ словомъ, моя фантазія, мовъ мотыль коло цвѣта, невпинно крутилася и шибала коло олѡвця. Вона насилу вѡдганяла всяку думку, що оловець мѡгъ належати до котрого школяря, и що, значить, менѣ прийдеться вѡддати его назадъ властителеви.

Въ класѣ повно вже було школярѡвъ. Деякѣ сидѣли въ лавкахъ и бубонѣли завдану лекцію, хвиля вѡдѣ хвилѣ боязко позираючи на дверѣ, чи не йде професоръ. Другѣ, смѣ-

лѣйшій, ходили по класѣ, билися, тручалися по-межи лавками, мазали рѣжнї дива крейдою на таблицѣ и стирали ихъ вѣдтакъ швидко намоченою шматою, котра служила замѣсць губки. За олівцемъ нѣхто не пытавъ. То мене дуже впадувало, и я швиденько, немовъ крадькома, шусьнувъ у другу лавку и сѣвъ на своє звичайне мѣсце. Выймаючи книжку, потрібну для слѣдуючої години, я почувъ у торбѣ брязкъ олівця о шкѣру и весь затремтѣвъ; не знаю, чи зъ радости, чи зъ якоїсь неясной трѣвоги.

Ось и профессоръ прийшовъ, почалася наука. Нѣчого! Ось и година минула, профессоръ вийшовъ, крикъ и гомѣнь почався по давньому, про оловець нѣхто й слова не каже. Я сиджу, оглядаюсь довкола и тремчу, мовъ злодѣй надъ краденимъ добромъ, боячись, що ось-ось надѣйде хтось и зажадає вѣдъ мене олівця.

Але нѣхто не жадає олівця. Школярѣ ходять и учаться, сваволять и товчуться по давньому.

Степанъ Леськѣвъ, мѣй добрый знакомый, наближуєсь до мене.

— Овъ, ты видно нынѣ рахункѣвъ не вмѣешь; то то будешь у шкѣру бравъ! А ще якъ менѣ скаже профессоръ бити, ну, майся гараздъ небоже!

Що за збыточникъ, той Степанъ! Вѣнъ знає, що рахунки — моя слаба сторона и любить неразъ подроцитися зъ мною. Але я знаю добре, що вѣнъ такой жартомъ говорить; впро-

чѣмъ нынѣ не боюся професора, бо я рахункѡвъ (писати цифры до 100) навчився. О, ще й якъ навчився! А хто вчора цѣлый день писавъ пальцемъ цифры по шибакъ вѡконъ, покритыхъ густою росою?

— Ну, ну, — не дуже ты журися моими рахунками, — вѡдповѣвъ я Степанови. Уважай лишь, абысь самъ не дѡставъ въ шкѡру!

Диво дивне, бѡгме, що диво! Я хотѣвъ вѡдповѣсти Степанови такожъ жартомъ, зъ усмѣхомъ, ласкаво, — а вѡдповѣвъ якомсь такъ злѡсно, грызко, такимъ понуримъ голосомъ, що ажъ самому стало погано! Ба, я чувъ навѣтъ, якъ цѣле мое лице налилося кровю. Степанъ стоявъ хвилию передо мною и не кажучи нѣчого бѡльше, дивився на мене зачудуванымъ поглядомъ, а далѣй вѡдѡйшовъ, видимо засмученый тымъ, що вразивъ мене своимъ жартомъ. Вѡнъ такъ мене любивъ, той лагѡдный, тихій, услужливый и добрый хлопчина! За що я такъ грызко вѡдповѣвъ ему? За що засмутивъ его? Вѡнъ же-жь говоривъ до мене жартомъ, и я не мавъ нѣякои причины гнѣватися на него!

Такіи мысли шибли менѣ черезъ голову, коли Степанъ пѡшовъ и мовчкомъ сѣвъ у свою лавку. То бувъ невеличкій русявый хлопчина осьмилѣтокъ. Его батько, бѣдный селянинъ, бувъ сусѣдъ мого вуйка, у котрого я живъ, то жъ и оба мы, хлопцѣ, товаришували разъ у-разъ зъ собою. Степанѡвъ батько давнѣйше, ка-

жуть, бувъ богатый чоловѣкъ, але великій огонь та всѣлякѣ другѣ нещастя зруйнували его господарство. Вѣнъ бувъ высокій, сильный, мужчина, зъ понуримъ лицемъ, разъ-у-разъ схиленнымъ въ землю, и грубымъ рѣзкимъ голосомъ. Я мимовѣльно якось боявся его и вважавъ жорстокимъ чоловѣкомъ. За то малый Степанъ весь удався въ матѣрь, тиху, лагѣдну жѣнку зъ ладнымъ ще, добродушнымъ лицемъ и ясными, сивавыми очима. Томуто неразъ, стоячи за плотомъ на пастѣвнику, нѣдстерѣгавъ я, поки старый Леськѣвъ выйде зъ хаты, щобъ бодай на хвилю забѣгти до Степана, побавитися зъ нимъ. Правда, мы неразъ и сварилися, якъ звычайно дѣти, але нѣколи не надовго. Я, горячѣйшій до сварки а то й до бѣйки, звѣчайно першій бувъ и до перепросинъ — а Степанъ, усе однаковий, усмѣхався такъ любо, немовъ хотѣвъ сказати:

— А видишь, — я то давно знавъ, що ты не выдержишь безъ мене!

Але теперъ, пощо я теперъ розгнѣвався на Степана? Та нѣ, я чувъ добре, що я зовсѣмъ навѣтъ не розгнѣвався на него! Противно, его жалѣбный, сумный поглядъ болѣвъ мене якось, вертѣвъ у моѣй дитинячѣй груди. Я встыдався чогось, самъ не знаючи чого, и забувъ про оловець. Ажъ коли вражѣня остигли и проминули, и передъ собою побачивъ я торбу, въ котрѣй моѣ нервы немовъ чули зъ далека дотыкъ

олѡвця, тодѣ зновъ моя фантазія вернула назадъ до того предмету и за хвилию про Стенана и его сумный поглядъ я забуду зовсѣмъ.

Зновъ увѡйшовъ професоръ, почалася година наукова и поволѣ проминула; про оловець нѣхто нѣ пары зъ усть.

Третья година мали бути рахунки. Тота висока и страшна наука вѡдбувалася такимъ способомъ, що професоръ выкликувавъ одного до таблицѣ, казавъ ему тамъ писати крейдою цифры, а всѣ прочі хлопцѣ мусѣли тѣ самі цифры писати на своихъ зошитахъ. Професоръ разъ у разъ ходивъ коло лавокъ, заглядаючи то ту, то тамъ до зошитѡвъ, чи всѣ пишуть и чи такъ пишуть, якъ належиться.

Передъ рахунковою годиною почувъ я въ послѣднѡй лавцѣ, въ котрѡй сидѣвъ Степанъ, якійсь гамѡръ, якійсь трѣвожнѣ, уриванѣ пытаня и вѡдповѣди, але за гаморомъ не мѡгъ розбѣрати, що се таке. Але все таки мене щось тѣкнуло, якійсь несупокѡй заворушився въ менѣ. Я подумавъ собѣ: не буду теперъ выимати олѡвця, буду писавъ, якъ звичайно, перомъ, хоть и якъ менѣ воно обридло.

Ось и професоръ увѡйшовъ. Вѡдохнувши хвилину при столѣ, вѡнъ вставъ и выкликавъ мене до таблицѣ. Я выйшовъ заляканный, тремтячій, бо въ загалѣ писане чи то циферъ чи буквъ, було для мене твердымъ горѣхомъ: всякѣ знаки зъ пѡдъ моихъ рукъ выходили

кривѣ, гачковатѣ, розлѣзлѣ, такъ що звичайно подавали на старый плѣтъ, въ котрѣмъ кождый кѣль стремить у иншій бѣкъ а хворостины пѣв-перечнѣ стремлять самѣ къ собѣ, не можучи здыбаться зъ колами. Але що було робити: выкликавъ професоръ, треба йти. Я ставъ коло таблицѣ, взявъ у праву руку шмату а въ лѣву крейду.

— 35! — крикнувъ професоръ и озирнувся на мене. — Ахъ, ты тумане, а ты якъ крейду держишь? Лѣвкутомъ будешъ писати, га!

Я перемѣнивъ нещасливѣ знаряды премудрости въ обохъ рукахъ, вѣдтакъ пѣдвѣвъ праву, якъ мѣгъ до горы и ледво дѣставъ до половины таблицѣ Завдане, написати на таблицѣ цифру 35, було дуже трудне, бо приходилося писати самѣ „скрутиѣ“ цифры. Вчора, вправляючися пальцемъ на шибакъ въ писаню циферъ, а довго думавъ, якъ бы то воно написати тоту прокляту трѣйку, щоби вѣ зладити таку кругленьку и зъ такимъ зубчикомъ на серединѣ. Запытати не було кого, отъ я й рѣшивъ писати вѣ зъ середины вѣдъ зубчика, потягнути вѣдси насампередъ горѣшний, а вѣдтакъ долѣшний каблучокъ. Такъ я й навчився писати дома, такъ само взявся й теперъ дрожакою рукою млзгуляти на таблицѣ. А ту ще, якъ на нещасте, рука дриголить, сила, котрой й такъ не було много, десь мовъ замерзла, такъ що хоть и якъ мучуся тиснучи крей-

ду до таблицъ, то проклятуцїй штрихи все виходять такї худї та тонкї, що ледво ихъ видно. Зъ тяжкою бѣдою я намалювавъ трѳйку.

— А що, вже? — кричить професоръ и обертається до мене.

— Ще... ще нѣ, вѳдповѣдаю я и обливаючись холоднымъ потомъ берусь писати 5, розумѣється, зновъ пѳсля власной metody, с. е. зачинаючи зъ долины.

— Що, що, що? — скрикнувъ професоръ и прибѣгъ ближе до мене, — якъ ты пишешь, якъ?

Я мовчавъ. Дрожаща рука дотягала штриха на таблицу. Пятка подабала радше на 5, нѣжъ на круглочереве, гребенясте 5.

— Ахъ ты пороссяча почеревино! (звычайный титуль, якимъ професоръ именувавъ школярѣвъ), — то ты не знаешь, якъ пишеться 5?

И не ждучи вѳдповѣди на се пытанє, професоръ одною рукою захопивъ зъ столика широкую ленту, а другою мою руку, зъ котрой вылетѣла крейда, и голосный ляскъ розлѣгся по класѣ. Долоня налилася кровю и стала якась нѣбы грубша, а пѳдъ шкѳрою немовъ мурашки забѣгали. Я, зъ малу твердый на бѳль, не заплакавъ, тѳлько скривився.

— То ты не знаешь, якъ 5 писати? Не видѣвесь, якъ я писавъ? А диви, якъ пишешся 5, — отъ такъ — и панъ професоръ хопивъ крейду и зъ розмахомъ написавъ на самъ передъ на

таблицы величезну пятку, а вѣдтакъ на моѣмъ
лицы такужь саму (можетъ не таку правильну и
выразну) величезну пятку.

— Пиши далѣй, — крикнувъ до мене, — 48!

Я взявъ крейду и почавъ писати. Професоръ дивився ще хвилию. Чвѣрка вдоволила его и вѣнъ пошовъ зновъ мѣжь лавки.

— Чому не пишете? крикнувъ вѣнъ грѣзно до хлопцѣвъ, котрѣ на поѣвъ зъ усмѣхомъ, а на поѣвъ зъ лякомъ дивилися на те, що дѣялося при таблицѣ. На крикъ професора всѣ головы похилилися до долу, мовъ жито вѣдъ вѣтру похиляє до долу пристигающе, важке колосе.

— А ты старосто якъ 3 написавъ? — пытає професоръ одного.

Замѣсь вѣдповѣди, замѣсть поясненя ляскъ ленѣю по лапѣ.

— А то що на верха, надъ 5? — пытає другого.

— Капнуло зъ пера.

Зновъ ляскъ ленѣю по лапѣ.

— А ты, свату, чому не пишешь? — пытає третѣго.

— Та я, про... прошу пана професора... чути крѣзь слѣзы голосъ Степана Леськового.

— Що? — кричить професоръ гнѣвно.

— Я десь оловець загубивъ.

Въ тѣй хвили зъ моєи руки, не знати чому, выпала крейда. Кажу ще разъ: не знати чому, бо я бувъ певный, що оловець, лежачій теперь

супокѣйно въ моѣй торбѣ, не бувъ Степанѡвъ. Нѣякимъ свѣтомъ! А прецѣнь при тыхъ его словахъ я такъ запудився, рука моя такъ затремтѣла, що крейда, мовъ слижъ, виховзла зъ моихъ рукъ. Щасте мое, що завдана цифра була вже написана, теперь я не змѡгъ бы бувъ єи написати.

— Такъ, — крикнувъ професоръ, — загубивъ! Постѡй-но ты, навчу я тебе!

Чого властиво хотѣвъ професоръ навчити Степана, Господь знає. Мы, школярѣ, знали лишь тѡлько, що професоръ два дни тому дуже сварився зъ Степановымъ батькомъ и видимо лишень притоки шукавъ, щобы за вѡтця пѡмститися на хлопцевѣ; а крѡмъ того мы бачили що нынѣ професоръ троха п'яный, и що, значить, безъ бѡйки не обѡйдеться.

— Маршъ на середину! — крикнувъ вѡнъ до Степана Бѣдный хлопецъ, видко, знавъ, що его жде и не швидко рушався; професоръ вхопивъ его за довге, бѣляве волосє и выволѣкъ на середину.

— Ту стѡй! А ты — обертаючись до мене — написавъ вже?

— Написавъ.

— Сѣдай! А ты йди до таблицѣ!

При тыхъ словахъ професоръ штуркнувъ Степана. Я лекше якось вѡдотхнувъ, разъ тому, що самъ сидѣвъ на беспечнѡмъ мѣсци, а по друге тому, що-мъ собѣ думавъ, що чень вже

Степанови не буде нічого за оловець, коли его професоръ по́славъ до таблицѣ, — бо те знавъ я, що Степанъ писати вмѣе. Тільки чуючи, якимъ гнівнымъ голосомъ диктувавъ професоръ Степанови цифри, якъ лютився видячи, що Степанъ пише добре, я чогось боявся. Менѣ було такъ тяжко, немовъ щось шептало менѣ въ нутрѣ, що коли буде що злого Степанови за оловець, то въ тѣмъ буде й моя вина. Якимъ способомъ такі дивні гадки сплелися въ моїй головѣ, не знаю, але те тільки певно, що я тремтѣвъ, мовъ трепетовый листъ.

Степанъ пише цифри и пише, вже записавъ цѣлу таблицю, професоръ разъ-у-разъ дивиться на него, щоби зловити его на чѣмъ небудь, але годѣ.

— Досыть! кричить вѣнъ, — а теперъ лягай!

— Та за що, прошу пана професора, — обзывається Степанъ.

— Що? За що? Ты ще пытаєшь? Заразъ лягай!

Мене щось немовъ за горло стисло, коли почувъ я тѣ слова. Професоръ шукає рѣзки въ остатнѣй лавцѣ, а бѣдный Степанъ, блѣдный, дрожащій стоить при таблиці и мне шмату въ рукахъ.

— Та за що мене панъ професоръ хочуть бити? спытавъ ще разъ Степанъ крѣзь слѣзы видячи наближающогося професора зъ рѣзкою въ руцѣ.

— Лягай! крикнувъ, и не ждучи далѣй вхопивъ Степана за волосе, перевернувъ его на крѣсло и почавъ що силы швякати рѣзкою. Степанъ закричавъ зъ болю, але крикъ, бачиться, тѣлько дужше дразнивъ опяньблого професора.

— Абы-сь знавъ на другій разъ якъ оловцѣ губити! — кричавъ вѣнъ задыханымъ, урыванымъ голосомъ, и рѣзка ще сильнѣйше засвистала, оперѣзуючи тѣло бѣдного Степана.

Що дѣялося зѣ мною въ тѣй довгѣй, страшно важкѣй хвили? Перша думка, яка мигомъ шибнула менѣ черезъ голову, була — встати и сказати, що я всему вина, що Степанѣвъ оловець у мене, що я найшовъ его и не вѣддавъ Степанови. Але страхъ передъ свищучою рѣзкою насилу придавивъ мене до мѣся, спутавъ мѣй языкъ, стиснувъ горло мовъ зелѣзными клѣщами. Крикъ Степана прошибавъ менѣ груди. Холодный пѣтъ обливъ мене цѣлого, я wyraдно чувъ бѣль, острый бѣль вѣдъ рѣзки, чувъ его на цѣлѣмъ тѣлѣ и такъ живо, що всѣ мои мускулы мимоволѣ корчилися и тремтѣли, а въ горлѣ щось заклипало голосно, на цѣлу клясу. Але трѣвога обдала всѣхъ такою мертвотою, що помимо гробовой тишѣ нѣхто въ клясѣ не чувъ мого хлипаня.

А професоръ ще не перестававъ бити! Вже бѣдный Степанъ охрыпъ, лице его посинѣло зъ натуги, пальцѣ судорожно впилися въ профе-

сорові колѣна, ноги кидалися въ воздухъ, але рѣзка не переставала свистѣти въ воздухъ, а кождый еи свистъ, кождый ляскъ на грубу полотняну сорочку Степана стрясавъ и здавлювавъ трийцять дитинячихъ серць у клясѣ, вытискавъ новый крикъ болю и розпуки зъ грудей Степана. Я не тямлю вже — охъ, и пригадувати не хочу! що дѣялося въ менѣ пѣдчасъ тыхъ страшенихъ хвиль, якѣ чутя перелѣтали по моѣмъ тѣлѣ, якѣ бѣль проникавъ мой суставы, якѣ мысли шибали по головѣ. Та нѣ, — мыслей не було нѣякихъ! Я сидѣвъ холодный, задубѣлый, мовъ камѣнь! И теперь ще, по шѣснайцяти лѣтахъ, коли нагадую ту хвилю, бачиться менѣ, що та хвиля на довгій часъ огломила мене, мовъ ударъ каменемъ по тѣмю, и що будь такихъ хвиль богато въ моѣмъ дитинствѣ, зъ мене вийшовъ бы такѣй самый туманъ, якъ тѣ, котрыхъ бачимо сотки въ кождѣй низшѣй школѣ нашего краю, якъ тѣ нещасливѣ, забитѣ фѣзично и духово дѣти, котрыхъ нервы вѣдъ маленьку притупили страшнѣ, огиднѣ сцены, а голову вѣдъ шести лѣтъ задурила професорска дисциплина.

Въ кѣнци стихъ свистъ рѣзки. Професоръ выпустивъ Степана, а той, безсильный, змученный, безъ духу покотился на помѣсть. Професоръ, червоный, мовъ буракъ, кинувъ рѣзку и сѣвъ на крѣсло, зъ котрого ино що скотился Степанъ. Хвилю вѣддыхавъ, не кажучи й слова.

Въ цѣлѣй клясѣ було тихо, мертво, сумно. Чуту було лишень, якъ хрипѣвъ бѣдний хлопець, судорожно хлипаючи.

— Не встанешъ ты? — прошепотѣвъ професоръ, копаючи его ногою въ бѣкъ.

Степанъ по хвили ледво-ледво пѣдвѣвся на ноги и ставъ, держачися рукою лавки

— Маршь на мѣсце! А знай, якъ на другій разъ олѣвцѣ губити!

Степанъ пѣшовъ на мѣсце. Въ клясѣ зновъ стало тихо. Професоръ, видимо протверезився троха и почувъ, що лихо зробивъ, збивши такъ хлопця. Вѣнъ знавъ, що зъ Леськовимъ зачѣпатися не добре. Думки про се ще гѣрше дразнили его и вѣнъ, схопившись, почавъ мовчкомъ бѣгати по клясѣ, важко сапаючи.

— А, драбы, розбѣйники! — крикнувъ у ходѣ, не знати, чи до насъ, дѣтей, чи до не-присутныхъ ясеницкихъ громадянъ.

Зновъ довгу хвилю бѣгае професоръ по клясѣ, зновъ сапае и воркоче щось пѣдъ носомъ, а далѣй обертається до насъ и кричить:

— До дому!

Але й се, звичайно дуже чудодѣйне слово, звѣщаюче намъ бодай на день увѣльнене вѣдъ ваготы шкѣльной премудрости, теперъ немовъ до глухихъ було сказане. Трѣвога и непевнѣсть приголомшили всѣхъ школярѣвъ и вѣдобрали имъ чутя. Треба було ажъ другого, голоснѣй-

шого выкрику профессора, щобъ усе встали до молитвы.

Коли по молитвѣ школярѣ рушилися зъ лавокъ и почали выходить зъ класы, то дѣялося се безъ звычайного шуму и товкѣтнѣ; все йшли звѣльна, боязко позираючи на профессора, що стоявъ при столику, поки все хлопцѣ не вышли. Каждый чувся якось немовъ придавленный Степанъ ишовъ хлипаючи, а коли вже коло дверей позирнувъ на профессора, той погрозивъ ему кулакомъ Я ишовъ майже самый послѣдний, ледво переступаючи ногами, я боявся и встыдався чогось такъ страшно, що радъ бы бувъ въ тѣй хвили запастися пѣдъ землею. Не знаю, хибѣ розбѣйникъ по сповненѣмъ убѣйствѣ чуетъ такую ваготу на серцю, яку я чувъ тодѣ. Особливо на Степана бувъ бы я въ тѣй хвили не поглянувъ за жаднѣй грошѣ. Я такъ живо представлявъ собѣ его бѣль, — нѣ, я терпѣвъ не менше его, — а ту ще той проклятый внутрѣшний голосъ, котрый разъ у разъ шептавъ менѣ, що вѣнъ черезъ мене терпѣвъ, що оловець его! Такъ, теперь уже выразно щось говорило менѣ, що то его оловець я найшовъ! И що бы бачиться, на такѣй способѣ прирѣднѣйше, якъ пѣти теперь до него и вѣддати ему згубу? Чи не ще! Та нѣ! Природно воно выдается, але менѣ тодѣ, доразу прибитому страхомъ, жалемъ и встыдомъ, було зовсѣмъ невозможно се зрѣбити. И не то, щобъ теперь

ще я бажавъ заховати той оловець для себе, — де тамъ! Вѣнъ теперъ важивъ мовъ камѣнь у моѣй торбѣ, пѣкъ мою руку зъ далеку, — я теперъ нѣякимъ свѣтомъ не бувъ бы дѣткнувся его, не бувъ бы поглянувъ на него! Ще якъ бы хто бувъ силою вырвавъ у мене торбу и вытрясъ зъ неѣ все, такъ, щобы й оловець выпавъ, а Степанъ вѣдтакъ мѣгъ его взяти, — ахъ, якъ бы я бувъ радувався такимъ случаемъ! Але такъ не сталося, — та й не до того було школярамъ.

Скоро лишъ зъ класы та зъ професорского подвѣря, всѣ обступили ще хлипающого Степана и почали его розпытувати, якъ и де загубивъ вѣнъ оловець, якій то бувъ оловець; деякїй голосно вѣдказували на професора, другїй жалували Степана и говорили ему, щобы конче пожалувався татуневѣ.

— Або я-а знаю, де я за-агубивъ, — хлипавъ Степанъ. Але що менѣ теперъ та-атуньо скажуть! Ино що менѣ поза-авчора купили въ мѣстѣ, а я-а загубивъ. Ой ой-ой! — заплакавъ бѣдный хлопецъ, котрый боявся вѣтця не менше, якъ професора

— Та не плачь, дурный, не бѣйся, — потѣшали хлопцѣ, хоть певно нѣ оденъ зъ нихъ не радъ бы бувъ бути въ Степановѣй шкѣрѣ.

— Ага, не пла-ачь! — вѣдповѣвъ сумно Степанъ. Та вони мене забють за оловець! Шѣсть крейцарѣвъ, кажутъ, заплатили за него въ мѣ-

стѣ.. А якъ менѣ, кажутъ, де загубишь, то шкôра не твоя, чуєшь!.. Ой, ой, ой!..

Я не мôгъ слухати тои бесѣды. Коже Степанове слово кололо мене, мовъ бодяки Я побѣгъ швидко до дому, весь дрожацій, блѣдый и задыханый.

— О, ты вже певно десь бився зъ хлопчиками! — крикнула при моѣмъ входѣ на мене тѣтка, — що такій приходишь задыханый, якъ той пєсъ гôнчий! Ахъ, ты драбе якійсь, непотрѣбе, нездаро, нуждо якась несосвѣтенна!

Тѣтка була ще дѣвчина двайцяти кôлькохъ лѣтъ вѣку. Вона була „дуже добра“, — бодай се можна сказати про єи языкъ, котрый не любивъ нѣколи „дармо хлѣбъ ѣсти“ и котрому нѣколи слôвъ не хибло.

Я повѣсивъ торбу зъ книжками на кульцѣ и сѣвъ ѣсти, не кажучи й слова. Попоѣвши, я сѣвъ коло стола и взявъ книжку, не по то, щобы вчитися, що тамъ на завтра було завдано; — де менѣ було до вчення! Я сидѣвъ надъ книжкою, мовъ пенъ и сотый разъ прочитувавъ усе одній и тѣй самѣй слова, не тямлячи, що читаю и до чого се йде. Я силувався не думати про Степана, про професора, про старого Лєськового, але ихъ лица разъ у разъ сунулися менѣ на думку, проймали мене холодомъ, грызли и непокоили, мовъ грѣшника згадки про давнѣйшїе проступки. Я такъ бажавъ, щобы разъ наставъ вечѣръ, але вечѣръ, мовъ заклятый, не прихо-

дивъ. Я боявся поглянути на торбу зъ олѣвцемъ, немовъ се була не торба, а страшна нора, и не оловець, а гадина.

Якъ я перемучився, поки наставъ вечѣръ, не буду розказувати. Якѣ страшнѣ сны снилися менѣ въ ночи, якъ я кричавъ, утѣкавъ нѣбы, ховався, якъ за мною бѣгали та лѣтали ящѣрки зъ острою мордою и зъ великимъ написомъ „Mittel“ на хребтѣ, якъ мене кололо терне зъ жовтою блискуючою корою и зъ шестигранными кѣльцями, затемпероваными при кѣнци, — се такожъ нехай тоне въ криницѣ забутя. Досыть того, що вставши рано я бувъ мовъ збитый або звареный у поливанніцѣ, а тѣтка въ додатку насварила на мене, що я усю нѣчь метався та верещавъ, не даючи ѣй спати.

Рано, закимъ ще я пѣшовъ до школы, вуйко приходитъ изъ села и скинувши грубѣ, суконнѣ рукавицѣ зъ рукъ зачинає розповѣдати про рѣжнѣ сельскѣ новины.

— А за що то вчера професоръ такъ Леськового Степана збивъ? — пытає вуйко наразъ мене. Те пытанє страшно перепудило мене, немовъ бы мене хто окропомъ обѣллявъ.

— Та .. та .. та .., каже, що десь за... за.. за..

— Що ты, говориш не вмѣешь, чи що? — крикнула зъ боку тѣтка. — Ну, та що тамъ такого сталося изъ Степаномъ, запытала вуйка.

— Та такъ вамъ его вчера професоръ збивъ

за якійсь оловець, що ледво живий прилѣзъ до дому.

— Та за якій оловець?

— А во, — купивъ ему отецъ у понедѣлокъ оловець, а вѣнъ вчора загубивъ. Профессоръ п'яний, тай нужь хлопця бити, нѣбы вѣнъ тому що виненъ. Чуєте, ледво бѣдний хлопчиско до дому долѣзъ. А ту ще, прийшовъ та повѣдає, а старий медвѣдь сказився та бий дитину! За волося, та пѣдъ ноги та обцасами!.. Господи! Стара въ плачь та въ крикъ, хлопець умлѣвъ, ледво водою вѣдѣлляли, теперъ, кажуть, лежить, рушитись не може! Що то, такъ дитину скарувати!...

Ще вуйко не скѣнчивъ, коли я розплакався въ голосъ и перервавъ его бесѣду.

— А тобѣ що? — спытавъ вуйко зачудуваный.

— Чи ты вдурѣвъ, хлопча, чи що? — крикнула тѣтка.

— Я... я.. я.. — пролепотѣвъ я плачучи, але хлипане не дало менѣ докѣнчити бесѣды.

— Ну що, що, кажи! — промовивъ вуйко ласкаво.

— Я... найшовъ. Степанѣвъ оловець!

— Найшовъ? Де? коли?

— Вчора, передъ школою на снѣгу, проговоривъ я вже смѣлѣйше.

— Ну, и чому жъ ты не вѣддавъ Степанови?

— Я не знавъ, що то єго, — а вѣнъ не допытувався.

— А потому, по школѣ?

— Я.. я боявся.

— Боялся? Та якого дѣдька лабатого? — спытала тѣтка, але я не вѣдповѣвъ нѣчого на те пытанє.

— Ну, и де жъ той оловець?

— Та въ торбѣ.

Вуйко зазирнувъ до торбы и выйнявъ нещасливый оловець. Я не смѣвъ позирнути на него.

— Ну, дивѣться, люде добрі, — тай за таку дурницю такъ хлопця збили; пощезали бы оденъ зъ другимъ!

Вуйко сплюнувъ и вийшовъ, узявши оловець зъ собою. Мене тѣтка выпхнула до школы. Я ще хлипавъ по дорожѣ, а слѣзы текли менѣ мимо волѣ долѣвъ лицемъ, хочъ на душѣ стало менѣ далеко лекше.

Того дня и цѣлый слѣдуючій тыждень Степанъ не приходивъ до школы, лежавъ слабый. Ба, на другій тыждень заслабъ щось напруго й професоръ; — вуйко догадувався, що певно его старый Леськѣвъ мусѣвъ добре „обломити“. Чи воно такъ було, чи нѣ, того я нѣколи докладно не дѣзнався, — досыть того, що Степана я пѣсля того не бачивъ цѣлї двѣ недѣлї. Ахъ, якъ я теперъ боявся зъ нимъ здыбаться! Якъ часто я бачивъ въ неспокоѣйныхъ снахъ

его добре, тихе лице, сине ще вѣдъ побѣвъ,
зболѣле и марне, — якимъ важкимъ докоромъ
глядѣли на мене его сивѣ, добродушнѣ очі!
Але коли я побачився зъ нимъ, коли почувъ
его голосъ, то всѣ муки, весь неспокоѣ пере-
бутого дня немовъ вѣдживъ однимъ разомъ у
моѣй душѣ, — але тѣлько на хвилю. Степанъ
теперь бувъ уже здоровъ и веселый по дав-
ному, заговоривъ до мене добродушно, мовъ
нѣчого й не було мѣжъ нами; про оловець анѣ
споминки. Чи вѣнъ не знавъ о тѣмъ, що я мавъ
его оловець у себе и ставъ причиною его болю?
Не знаю. Досыть того, що нѣколи вѣдтакъ про
оловецъ мѣжъ нами не було бесѣды.

„Schön-Schreiben“.

Въ обширнѣй другѣй класѣ нормальной школы отцѣвъ Василянъ въ Дрогобичи тихо хочъ макъ сѣй. Наближае ся година „красного писаня“, страшна для всѣхъ не самымъ предметомъ, якъ радше особою учителя. Въ Василянскѣй школѣ на всѣ предметы учителѣ — самѣй отцове, а тѣлько для науки писаня они наняли собѣ свѣтского чоловѣка, якогось бувшого економа чи наставника, пана Валька. Пану Валькови ще й доси здаеся, що вѣнъ економъ; хочъ зъ нагайкою ходити теперъ не выпадае, але все таки не помѣтуеся хочъ тростѣвки и нѣколи не занедбуе робити зъ нею вѣдповѣдного ужитку. Очевидна рѣчь, що дѣти, пѣдданѣй хочбы тѣлько на годину власти такого учителя, дрожать напередъ и „красне писане“ есть для нихъ наибѣольшою мукою.

Малый Миронъ оденъ сидитъ спокѣйный, майже веселый въ лавцѣ. Вѣнъ дивуеся, чому се наразъ такъ тихо стало въ класѣ, коли оденъ смѣльчакъ, высланный на коритаръ на звѣдины, вѣгъ до класы и крикнувъ: „Валько прийшовъ!“ Въ тѣй самѣй хвили тихо стало въ класѣ. Малый Миронъ не знае ще пана Валька.

Вѣнъ ино що прийшовъ изъ сельской школы, батько записавъ его до другой нормальной класы у отцѣвъ Василиянъ, и нинѣ першій день школы. И хоть на селѣ вѣнъ въ писаню бувъ дуже слабый, не умѣвъ нѣ пера належито взяти въ руку, нѣ вывести гладко та рѣвно одного „штриха“, — то все таки вѣнъ дитина, не ему журитися напередъ тымъ, чого ще не знае. Вѣнъ здивувався, чому се наразъ такъ тихо стало, але о причину не смѣвъ допытуватися нѣкого зъ своихъ сусѣдѣвъ — вѣнъ же зъ ними доси дуже мало знакомый. Тай впрочѣмъ его се и не богато обходило. Середъ тои, для другихъ страшной и трѣвожной тишѣ, вѣнъ тымъ выгѣднѣйше вѣддався найлюбѣйшому занятю — думкамъ о своѣй рѣднѣй сторонѣ. Не можъ сказати, щобы вѣнъ туживъ за нею: вѣнъ знавъ, що що понедѣлка побачить и батька и матѣрь. Вѣнъ тѣлько думавъ собѣ, якъ то гарно буде, якъ колись, лѣтомъ, приѣде до дому, буде мѣгъ зновъ свободно бѣгати по пастѣвникахъ, сидѣти надъ рѣчкою або бродити по нѣй за ковблями; се були думки радше веселѣ, ясенѣ, блискучѣ, а не тужнѣ, не жалѣбнѣ. Малый Миронъ роскошно нирявъ въ тѣй красотѣ природы, що розцвѣтала въ его уявѣ середъ сѣрыхъ, холодныхъ стѣнъ Василиянської школы, и не думавъ о погрозѣ, що наближалася надъ класу.

— Ба, а ты собѣ чому не прилагодишь

скриптуры до писаня? — запытавъ стиха оденъ сусѣдъ Мирона, стусаючи его пѣдъ бѣкъ.

— Га? — вѣдповѣвъ Миронъ, немило збудженный зъ своего золотого сну.

— Скриптуры приладъ до писаня! — повторивъ товаришь и показавъ Миронови, якъ покласти скриптуры, якъ каламаръ и перо, пѣсла приписѣвъ пана Валька.

— Иде вже, иде вже! — проиѣся шепѣтъ по клясѣ, мовъ при наближеню якого грѣзного царя, коли на коритари роздалися кроки учителя „красного писаня“. Швидко затымъ отворилися дверѣ клясы и Валько вѣйшовъ. Миронъ позирнувъ на него. Учитель своею подобою зовсѣмъ на пригадувавъ нѣякого царя. Се бувъ середного росту чоловѣчокъ, зъ коротко обстриженымъ волосемъ на круглѣй баранячѣй головѣ, зъ рудыми, короткими вусами и рудою испаньскою борѣдкою. Ёго широке лице и широки, мѣцно розвинені вилицѣ вразѣ изъ великими, на боки повѣдгинаными ушима надавали ему выразъ тупой упертости и — мясоѣдности. Невеличкѣ жабячѣ очѣ сидѣли глубоко въ ямкахъ и блымали вѣдтамъ якось злобно та неприязно.

— Ано! — крикнувъ вѣнъ грѣзно, зачинивши за собою дверѣ клясы и помахуючи тростиною, выгинчастою паличкою. И вѣдъ того крику, немовъ вѣдъ вѣтру хмарной лѣтной днини хилаяся разомъ колосе жита, такъ само

похилилися до долу головы вѣсѣмдесяти пяти школярѣвъ надъ писемными, сино та червоно полиніёванными скриптурами. Въ руцѣ у каждого школяря тремтѣло перо. Оденъ тѣлько малый Миронъ, що ще не знавъ Вальковой вдачѣ, сидѣвъ обернennyй лицемъ до класы и вдивлявъ ся въ нового учителя.

— А ты що? — крикнувъ вызвѣрившись на него Валько и прямо направивъ кроки до него.

Малый Миронъ такъ и остовпѣвъ зъ наглого переполоху. Вѣнъ якимсь несвѣдомымъ порывомъ обернувся и зложивъ свое тѣло въ таке положеніе, въ якѣмъ уже зъ минуту трепещали его товаришѣ.

Валько взявъ въ руку крейду, приступивъ до таблицѣ, розмахнувся и почавъ писати. Зъ разу писавъ тѣлько буквы, маліи и великіи, самогласніи и суголосніи, безъ нѣякого впрочѣмъ значѣнія. Але далѣй-далѣй дѣйшовъ и до слѣвъ, а въ кѣнци и до цѣлыхъ речень, якъ на примѣръ: „Богъ сотворивъ свѣтъ“, „Чоловѣкъ має двѣ руки“, „Земля мати наша“. Вычерпавши такимъ способомъ свою мудрѣсть, показавши достаточно свое знаніе красного писанія въ численныхъ выкрутасахъ та довгихъ якъ свѣтъ, и рѣвныхъ якъ ковбасы хвостикахъ, Валько положивъ крейду, вѣдступився, зирнувъ ще разъ зъ уподобою на записану таблицю и вѣдтакъ

обернувшись до трепещущей клясы, крикнувъ грôзно:

— Писати!

Его наукова дѣяльнôсть въ тôй хвили щасливо скôнчилась, — теперь починалася его економска дѣяльнôсть. Щобъ показати се наглядно, вôнъ сильно стрѣпнувъ пальцами, щобы стрясти зъ нихъ ученый крейдяный порошокъ, и намѣсць него взявъ въ руки свою тростину, и немовъ орелъ слѣдитъ зъ горы за добычею, такъ и вôнъ озираючись по клясѣ, зôйшовъ зъ пôдвышеного градуса и почавъ свôй обхôдъ.

Першій, на котрого накинута его зла доля, бувъ якійсь маленькій, слабонькій и дуже заляканный школярикъ. Вôнъ, весь въ потѣ, нагнувшись надъ скриптурою працювавъ зо всеи силы, щобы вдержати перо въ дрожащихъ пальцахъ и що хвиля позиравъ на таблицю, стараючись выводити на папери такі самі кручки, гачки та ковбасы, які вывела вправна економска рука на таблиці. Та ба рука его дрожала, кручки, гачки та ковбасы выходили ломані, нерôвнї, — навѣтъ перо непослушне що хвилѣ крутилося въ его пальцахъ, скрипѣло, порекало, немовъ гнѣвалося чогось и бажало якъ найшвидше зъ нихъ выдобутися.

Валько ставъ надъ нимъ, мовъ катъ надъ душею и злобно всмѣхаючись, не кажучи и слова почавъ приглядатися его роботѣ. Бѣдный хлопецъ прочувъ лихо и до решты стративъ

всяку власть надъ своею рукою и надъ непослушнымъ перомъ.

— То ты такъ пишешь? — процѣдивъ звѣльна Валько, але тымъ швидше свиснула въ воздухъ его тростина и оперезала змією плечѣ бѣднаго хлопця.

— Ой-йой-йой! заверещавъ вѣнъ, але сей часъ утихъ, стрѣтивши грѣзний, гадючій поглядъ учителя.

— Ты не умѣешь лѣпше писати? — пытавъ Валько.

— Умѣю, умѣю!.. лепотѣвъ хлопецъ, самъ не знаючи, що лепоче.

Учитель-економъ може и справдѣ вѣривъ що хлопецъ умѣе лѣпше писати и що тѣлько на збытки ему силуеся писати погано, чи може зъ великою любви до его тростинки.

— Ну, то уважай же! — и Валько пѣшовъ далѣй, не переконавшись, якѣ спасеннѣ плоды принесла его досадна наука. Впрочемъ ему и не ходило о тѣ плоды, — вѣнъ теперъ бувъ тѣлько економомъ и бѣльше нѣчимъ. Очи его вже звернулися въ другій бѣкъ и въ другѣмъ кутѣ клясы выглядѣли иншу жертву. Тамъ сидѣвъ жидокъ, котрый по стариннѣй привычѣ свого роду писавъ въ задгузъ, силуючися выводити Вальковѣ выкрутасы вѣдъ правою до лѣвои руки, вѣдъ кѣнця стрѣчки до початку. Одну стрѣчку вѣнъ уже совершивъ такимъ способомъ и саме розпочавъ другу вѣдъ слѣвъ „сот“

„Бог а з к сир“. Написана, готова вже стрôчка выглядала яко тако, але нова, неготова еще, зачата вôдъ кôнця вколола Валька въ очи.

— А ты якъ пишешъ, Мойши? — закричавъ вôнъ, прискакуючи до жидка.

Валько всѣхъ жидкôвъ въ клясѣ кликавъ „Мойши“, — хйба, що се були сыны богатыхъ мѣскихъ „тузôвъ“, передъ котрыми вôнъ мавъ великій респектъ. Жидокъ, на прозвище Іонасъ Туртeltaвбъ, почувши той выкрикъ и побачивши надскакуючого ворога, знитився и скулився якъ слимакъ въ своѣй халабудцѣ, и переставъ писати.

— Ха, ха, ха! — реготався Валько, призираючись жидковому писаню.

— Пане професоръ.. зачавъ жидокъ и запыався.

— Ходи сюда!

И не чекаючи, ажъ Іонка выйде зъ лавки, взявъ его за ухо и потягъ на середину.

На видъ бѣдного Іонки, скуленого, тремтjачого и заслиненного зо страху, вся кляса голосно зареготалася, хочъ всякій и собѣ тремтѣвъ та кулився. Але така вже сила тираньского притиску, що досыть тиранови усмѣхнутися, а всѣ стоячій пôдъ его гнетомъ будутъ реготатися, безъ згляду на те, що регочуться именно самі надъ своєю недолею.

— Ходи до таблицѣ! Ану, пиши!

Валько змазавъ власною рукою часть своего

письма и втиснувъ жидкови крейду въ руку. Жидокъ почавъ писати своимъ звычайемъ, въ задгузъ. На ново зареготалася кляса, усмѣхнувся Валько, але сейчасъ завѣрсилося его лице, вѣнъ обернувся до послѣдnoi лавки, де сидѣли саміи наибѣльшій и найдужшій хлопцы, и крикнувъ:

— Ану, дайте но ему!

Жидокъ затреметѣвъ цѣлымъ тѣломъ и залобонѣвъ щось, але швидко прискочили до него два товаришѣ-посѣпаки, и повели на градусъ. Тихо стало въ клясѣ. Замѣсь смѣху блѣдѣсть выступила на всѣхъ лицахъ, — тѣлько болѣзньный верескъ Іонки розлягався посередѣ мурованыхъ стѣнъ василіянського монастыря.

— Досыть зъ него! — сказавъ Валько, и Іонка хлипаючи пошовъ на свое мѣсце.

Сповнивши се высоко педагогичне дѣло, Валько почавъ зновъ свѣй обхѣдъ по клясѣ и зновъ роздалися удары его тростинки по плечехъ та по рукахъ бѣдныхъ хлопцѣвъ.

Яке вражене зробила цѣла тота наука на Мирона, сего и сказати тодѣ. Вѣнъ разъ въ разъ дрожавъ, мовъ въ лихоманцѣ, — ему шумѣло въ ушахъ и крутилося въ очехъ, мовъ середѣ бурѣ. Ему такъ и мерещилося, що и его не мине тота буря, що кождый ударъ страшного учителя паде на него. Написаніи слова и стрѣчки скакали передъ его очима, надувалися и перепутувалися, выглядали ще поганѣйше, нѣжъ

були на дѣлѣ. Вѣнъ и самъ не знавъ, коли переставъ писати, -- сѣра паволока стояла передъ его очима

— То такъ ты пишешь? — гукнувъ Валько надъ его головою.

Миронъ стрепенувся, хопивъ за перо, та-лапнувъ нимъ въ чорнило и поволѣкъ по па-перѣ, мовъ тура за роги

— Чи ты не знаєшь, якъ перо держати?

— Я не знаю! — прошепотѣвъ Миронъ.

— Що? — ревнувъ Валько. — Я тобѣ не показувавъ уже десять разъ не разъ?...

Миронъ зачудованіи очи устроивъ въ роз-лючене Валькове лице. Але замѣсть вѣдповѣди Валько стиснутымъ кулакомъ ударивъ хлопця въ лице. Малый Миронъ, мовъ косою пѣдтятий, повалився на лавку а зъ лавки на пѣдлогу. Кровь обѣлляла его лице.

— Пѣдоймѣть его! — крикнувъ Валько. Зъ заднои лавки прискочили два, — тѣ саміи, що передъ хвилею парили Іонку, и пѣдняли зомлѣ-лого Мирона. Его голова не держалася на вя-захъ и хилилась до долу, мовъ у мерця.

— Бѣжѣть по воду! — командувавъ далѣй Валько и ще разъ поглянувъ на Мирона.

— То що за хлопець? — спытавъ вѣнъ.

— Миронъ — вѣдповѣвъ „цензоръ“ — най-старшій вѣкомъ и найдужшій силою въ класѣ, котрого отцове настановили наставникомъ въ класѣ.

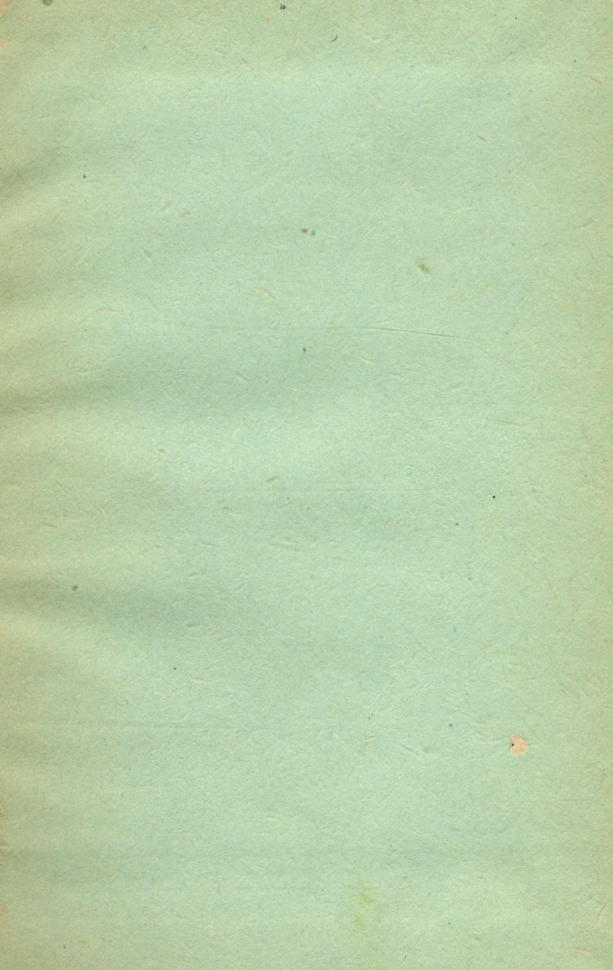
— Що за одень? — пытавъ далѣ Валько.

— Одного хлопа сынъ зъ Н.....

— Хлопскій сынъ! Тьфу, якого бѣса тымъ
хлопамъ пхатися сюда! проворкотѣвъ Валько
У него вѣдлагло вѣдъ серця. Вѣнъ зачавъ бувъ
троха побоюватися свого учинку, але хлопскій
сынъ, — значить, можна его бити и зѣобижа-
ти, якъ хочешъ, — нѣхто за хлопскимъ сыномъ
не уцѣмнися!

Валько не похибився въ своѣй рахубѣ. Нѣ-
хто не уцѣмнувся за хлопскимъ сыномъ. Не-
людскій поступокъ учителя-эконома уйшовъ
ему гладко, такъ якъ и многіе его нелюдскіе
поступки. Тѣлько въ серцѣ хлопского сына
вѣнъ не пѣшовъ гладко, а стався першимъ на-
сѣнемъ обуреня, погорды и вѣчної вражды
противъ всякого насиля, противъ всякого не-
воленя та тираньства.

И-34.295

ф | — | Г-158 | 1885

Цѣна

10 кр.

РУССКО-УКРАИНСКА БИБЛИОТЕКА

12

34846 v

ПОЖЕЛАННЫЙ ПОДАРОКЪ

НОВЫЙ ВЫПУСКЪ

КОШТУЮТЪ 10 КР.

ГАЛИЦКІЙ ОБРАЗКИ

ИВАНА ФРАНКА

СЕРІЯ ПЕРША.

ЛВѢВЪ.

Накладомъ Евгенія Оленицкаго
1885.